

Lausuntoyhteenveto

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

1. Taustaa

Hallituksen esitysluonnoksen lausuntopyyntö oli esillä lausuntopalvelut.fi-sivustolla ajalla 21.4. - 31.5.2022. Lausuntoja saatiin yhteensä 65 lausunnonantajalta.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia, sosiaalihuoltolakia, lakia kuntouttavasta työtoiminnasta sekä kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia. Esitys liittyy pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman kirjaukseen toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta. Esityksen tavoitteena on parantaa erityisesti sosiaalihuollon ja haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden asemaa toimeentulotuen hakijoina. Asiakkaiden aseman turvaaminen on tärkeää, koska toimeentulotuen toimeenpano jakautuu Kelan ja hyvinvointialueiden sosiaalihuollon kesken. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi toimeentulotuen hakemista koskevasta menettelystä nykyistä tarkemmin. Toimeentulotukiasiointi olisi toteutettava eri asiakasryhmien tarpeet huomioiden ja toimeentulotukiasioiden käsittelyssä sosiaalihuollon näkemysten huomioimisesta säädettäisiin nykyistä tarkemmin. Lisäksi tarkennetaan säännöksiä tietojen luovuttamisesta viranomaisten välillä sekä ehdotetaan säädettäväksi valtakunnallisesta toimeentulotukiasioiden neuvottelukunnasta sekä alueellisista neuvottelukunnista. Myös toimeentulotuen määräytymistä ja rakennetta koskevaa sääntelyä ehdotetaan tarkennettavaksi. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutoksia lain rakenteeseen sekä ehdotetaan muutoksia, jotka aiheutuvat siitä, että sosiaalihuollon järjestämisvastuu siirtyy kunnilta hyvinvointialueille.

Lausuntopalvelu: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=3c5d5104-dc1f-46e0-9b78-b2617f3261e8>

Hankeikkuna STM004:00/2022: <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM004:00/2022>

2. Lausuntopalautteen yleiset kommentit

Lausunnonantajista valtaosa suhtautui esityksen tavoitteisiin ja esitysten päälinjaan myönteisesti. Osa lausunnonantajista nosti esiin laajemman uudistamisen tarpeen, joka liittyy sosiaaliturvan kokonaisuuteen sekä perusturvan tasoon. Osa huomautti, että vaikka hallitusohjelman kirjauksessa puhutaan toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta, esitystä ei voi pitää varsinaisena kokonaisuudistuksena.

3. Lausuntopalautteen pykäläkohtaiset kommentit asiakokonaisuuksittain

3.1. Yhteistyötä parantavat säännökset (14 d, 14 e, 15 sekä 5 ja 27 e §:t).

14 d § Toimeentulotukiasioinnin järjestäminen ja asiakkaan oikeus henkilökohtaiseen palveluun

Pykälää pidettiin laajasti kannatettavana. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies piti säännöstä tärkeänä ja asiakkaan oikeuksia edistävänä. Säännöstä kannattivat myös seuraavat lausunnon antajat: Lapsiasiainvaltuutettu, Vanhusasiainvaltuutettu, Työ- ja elinkeinoministeriö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Länsi- ja Sisäsuomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä Essote, Lapin hyvinvointialue, Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä Keusote, Espoon kaupunki, Porvoon kaupunki, Tampereen kaupunki, Turun kaupunki, Hämeenlinnan kaupunki, Jyväskylän kaupunki, Teuvan kunta, Torion sosiaalitoimisto, Tehy ry, Kuluttajaliitto ry, Amnesty International Suomen osasto ry, Allianssi ry, Sosiaalioikeudellinen seura, Kriminaalihuollon tukisäätiö, DigIN-hanke, Monimuotoiset perheet –verkosto, Talentia, Soste ry, Munuais- ja maksaliitto ry, Mielenterveyden keskusliitto ry, Espoon vammaisneuvosto. Lisäksi vailla vakinaista asuntoa VVA ry:n ja työttömien keskusjärjestön lausunnoissa annettiin yleistä kannatusta esityksen päätavoitteille ja myös tälle säännökselle. Opetus- ja kulttuuriministeriö kannatti säännöstä myös ja toi esiin, että sosiaalihuollon siirtyessä kunnista hyvinvointialueille, tulee huomioida, etteivät palvelut katoa liian kauas ja että erityisesti nuoret tarvitsevat tukea asioimiseen.

14 e § Toimeentulotukiasioita koskeva Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen yhteistyö

Pykäläehdotusta kannattivat seuraavat lausunnon antajat: Lapsiasiainvaltuutettu, Lapin hyvinvointialue, Länsi- ja Sisäsuomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Helsingin kaupunki, Porvoon kaupunki, Lohjan kaupunki, Tampereen kaupunki, Turun kaupunki, Hämeenlinnan kaupunki, Amnesty International Suomen osasto ry, Monimuotoiset perheet –verkosto, Soste ry, Munuais- ja maksaliitto ry. Lisäksi työttömien keskusjärjestön lausunnoissa annettiin yleistä kannatusta esityksen päätavoitteille ja myös tälle säännökselle.

Lausujista osalla oli tarkentavia kysymyksiä ja huomioita yksityiskohdista. Oikeusministeriö toi esiin hallintolain yleistä sääntelyä hallintoasian selvittämisestä ja asiakkaan kuulemisesta sekä totesi, että 2 momentti vaikuttaisi suureksi osaksi perusteltutekstiltä.

15 § Sosiaalihuollon lausunto

Pykäläehdotusta kannattivat seuraavat lausunnon antajat: Eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä Essote, Lapin hyvinvointialue, Lapin aluehallintovirasto, Porvoon kaupunki, Lohjan kaupunki, Tampereen kaupunki, Hämeenlinnan kaupunki, Teuvan kunta, Sosiaaliasiamiehet ry, Allianssi ry, Sosiaalioikeudellinen seura, Soste ry, Munuais- ja maksaliitto ry, Mielenterveyden keskusliitto ry. Lisäksi vailla vakinaista asuntoa VVA ry:n ja työttömien keskusjärjestön lausunnoissa annettiin yleistä kannatusta esityksen päätavoitteille ja myös tälle säännökselle.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies totesi, että ehdotus on perusteltu ja se edistää asiakkaan oikeusturvaa ja yksilöllisen tilanteen huomioimista. Apulaisoikeusasiamies piti selvänä, että hyvinvointialue voi antaa lausunnon oma-aloitteisesti ilman nimenomaista Kansaneläkelaitoksen pyyntöä. Kansaneläkelaitos piti säännöstä turhana ja kankeana ja totesi ottavansa tälläkin hetkellä huomioon sosiaalihuollosta tulevat selvitykset. Kansaneläkelaitos esitti kuitenkin tarkentavia huomioita säännökseen ja sen perusteluihin. Talentia kannatti lausuntoa myös, mutta ehdotti, että sanamuoto olisi velvoittavampi. Oikeusministeriö esitti selkeytettäväksi, onko lausunnon tarkoitus tarjota tietoa vai onko se sitovampi kannanotto asian ratkaisusta.

Jälkimmäisessä tapauksessa esityksessä olisi tarve selkeyttää virkavastuun kohdentumista, jota tulisi arvioida myös valtiosääntöoikeudellisesti toimivallan jaon kannalta. Suomen Kuntaliitto kannatti lausuntoa myös, mutta esitti siitä lisäksi tarkentavia näkökohtia.

5 § ja 27 e § Toimeentulotukiasioiden valtakunnallinen neuvottelukunta ja alueelliset neuvottelukunnat

Seuraavat lausunnonantajat pitivät neuvottelukuntia kannatettavina ehdotuksina: Eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Työ- ja elinkeinoministeriö, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Etelä-Savon sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymä Essote, Lapin aluehallintovirasto, Valtiontalouden tarkastusvirasto, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue, Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä Keusote, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri, Helsingin kaupunki, Oulun kaupunki, Porvoon kaupunki, Lohjan kaupunki, Tampereen kaupunki, Turun kaupunki, Porin kaupunki, Teuvan kunta, Sosiaaliamiehet ry, Tehy ry, Kuluttajaliitto ry, Amnesty International Suomen osasto ry, Allianssi ry, Sosiaalioikeudellinen seura, Kriminaalihuollon tukisäätiö, Valo-Valmennusyhdistys ry, Talentia, Munuais- ja maksaliitto ry. Lisäksi vailla vakinaista asuntoa VVA ry:n ja työttömien keskusjärjestön lausunnoissa annettiin yleistä kannatusta esityksen päätavoitteille ja myös tälle säännökselle. Osa edellä mainituista kannatti asiakkaita edustavien tahojen tai järjestöjen huomioimista neuvottelukunnan jäsenenä. Sosiaaliamiehet ry esitti, että sosiaaliamiesten edustus alueellisessa neuvottelukunnassa olisi tärkeää, koska asiamiehille kerääntyä tietoa perustoimeentulotuen ja täydentävän/ehkäisevän tuen rajapinnasta.

Oikeusministeriön mukaan neuvottelukuntiin ei liity ongelmia perustuslain 119 §:n kannalta. Kyseisessä pykälässä säädetään siitä, että valtionhallinnon toimielinten yleisistä perusteista on säädettävä lailla, jos niiden tehtäviin kuuluu julkisen vallan käyttöä. Neuvottelukunnilla ei olisi sitovaa toimivaltaa tehdä päätöksiä toimeentulotukiasioiden osalta. Toisaalta oikeusministeriö tuo esiin, että lainsäädäntö neuvottelukunnista vaikuttaa melko järeältä toimenpiteeltä viranomaisten yleisiin yhteistyövelvoitteisiin nähden ja huomioiden, että Kelassa toimii jo toimeentulotukiasiain neuvottelukunta ja foorumi. Oikeusministeriö toi myös esiin, että on tarpeen selkeyttää hallinnon yleislakien ja erityisesti hallintolain sekä 14 d, 14 e ja 15 pykäläiden välistä suhdetta.

Johtopäätökset: Lausuntopalautteen johdosta täsmennetään 14 e ja 15 pykälä. Tiivistetään 14 e pykälää niin, että siihen jää yksi momentti, jossa todetaan yhteistyöstä yleensä ja siirretään pykälän perusteluihin 2 ja 3 momentissa olevaa kuvausta Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen välisestä yhteistyöstä. Kuvaus sopii paremmin perusteluihin ja selkeyttää siellä kummankin toimivallan jakoa ja yhteistyötä riittävästi, koska säännös oli alun perinkin lähinnä informatiivinen. Pykälään 15 liittyvistä tarkennustarpeista kerrotaan kohdassa 3.5. Lisäksi otetaan lausuntopalautteissa esiintyvät tarkentavat näkökohdat huomioon kaikkien em. pykäläkohtaisissa perusteluissa. Neuvottelukuntia koskeviin pykäliin ei ole tarkoituksenmukaista tuoda lisää ehtoja jäseniksi nimettävistä tahoista, vaan liikkumavara on syytä pitää väljänä. Toimeentulotukiasiat ovat jakautuneet toimeenpanon ja viimesijaisuutensa takia erityisessä asemassa ja tästä syystä alueellista toimeentulotukiasioiden yhteistyötä ei tulisi sulauttaa yleisemmän toimijoiden välisen muun yhteistyön sekaan.

3.2. Tietojenvaihdon kokonaisuutta koskevat pykäläehdotukset

Oikeusministeriö, oikeuskanslerinvirasto ja tietosuojavaltuutettu esittivät, että perusteluissa täsmennettäisiin vielä tietosuojasetuksen kriteerejä sekä asetuksen kansalliselle lainsäätäjälle antamaa liikkumavaraa

säättää henkilötiedoista tarkemmin. Monialaisen yhteistyön ja sosiaalihuollon lausunnon antamisen oikeusperustaa tietojen luovutuksessa tulisi myös perusteluissa kuvata tarkemmin.

Kansaneläkelaitos toi esiin, että 18 f §:ssä esitetty asiakastietolain soveltaminen viittaussäännöksiin Kansaneläkelaitokseen sisältää säännöksiä, joiden soveltamiseen ja vaikutuksiin Kansaneläkelaitos ei ole voinut varautua. Ehdotetut säännökset toisivat uuden sovellettavan oikeusperustan henkilötietojen käsittelyyn, kun tällä hetkellä Kansaneläkelaitos soveltaa monin paikoin yleislainsäädäntöä, eli tietosuojalakia ja julkisuuslakia. Tällä olisi ennakoimattomia vaikutuksia Kelan toimeenpanoon ja aikatauluun.

Johtopäätökset: Täsmennetään nykytilan kuvauksessa ja arvioinnissa tietojenhallinnan yleis- ja erityislainsäädännön soveltamista toimeentulotukeen sekä täydennetään säätämisyjärjestysperusteluihin EU-tietosuojasetuksen liikkumavaraa.

Täsmennetään sosiaalihuollon lausuntoa koskevaa 15 §:ää asiakkaan kuulemisesta. Tarkennetaan pykälässä, että lausuntoon ei tule sisällyttää tietoa, jonka ei voida katsoa olevan tarpeen perustoimeentulotukiasian ratkaisemiseksi. Poistetaan 4-kohta taloudellisen kokonaistilanteen hahmottamista koskevista tiedoista liian epätarkkana. Täsmennetään hyvinvointialueen oma-aloitteista tietojen luovutusta koskevaa 18 b §:ssä olevaa 15 §:ää koskevaa sääntelyä. Kuvataan yksityiskohtaisissa sekä säätämisyjärjestysperusteluissa vielä tarkemmin sosiaalihuollon lausunnon merkitystä ja miksi se on oikeasuhtainen ratkaisu tavoiteltuun hyötyyn nähden (eli asiakkaan olosuhteet huomioidaan paremmin perustoimeentulotukipäätöksessä). Lisätään 15 §:ään toimivallan jakoon ja lausunnon luonnetta kuvaavat täsmennykset.

Muutetaan 18 f §:ää. Poistetaan pykälän 1 momentin yleiset viittaukset asiakastietolakiin. Säännöksillä oltaisiin ulotettu Kelaan vastaavaa sääntelyä kuin sosiaalihuollon toimijoille, mutta tässä vaiheessa asia olisi vaatinut enemmän valmistelua. Kelaa koskee yleislainsäädännön sääntely, jonka voi arvioida turvaavan asiakkaiden tilanteet kohtuullisella tavalla. Tunnistetaan kuitenkin tarve sille, että jatkossa tulisi selvittää erityisen sääntelyn tarvetta lisää. Muutetaan pykälän otsikkoa ja sisältöä niin, että se ei koske asiakastietolain soveltamista Kelaan, vaan että pykälä koskee perustoimeentulotukea koskevien asiakastietojen kirjaamista. Siirretään monialaista yhteistyötä koskeva Kelan kannattama asiakastietolain viittaus 14 e §:stä 18 f §:ään. Säännös sopii tähän pykälään loogisemmin. Asiakastietolakiviittaukset säilyvät 18 a §:ssä (ovat siirrettyjä sosiaalihuollon asiakaslaista ja soveltuvat tälläkin hetkellä Kelaan).

3.3. Perusosan alentamista ja menettelyä koskevat pykäläehdotukset

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen mielestä esitys selkiytti perusosan alentamisen prosessia. Kuitenkin moni lausunnonantaja nosti esiin, että perusosan alentamista koskevia menettelysäännöksiä tulisi asiakkaiden oikeuksien ja viranomaistyön tehokkuuden varmistamiseksi vielä täsmentää. Säännöksestä ei riittäväällä tavalla ilmene, miten perusosan alentamisesta tehty ratkaisu ja ohjaaminen palvelutarpeen arviointiin sijoittuvat ajallisesti toisiinsa nähden. Tätä mieltä olivat muun muassa oikeuskanslerinvirasto, valtiontalouden tarkastusvirasto sekä Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Samoin täsmennystarpeita esittivät muun muassa eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Kansaneläkelaitos ja Suomen Kuntaliitto.

Lisäksi moni järjestö esitti, että perusosan alentamisesta olisi syytä luopua kokonaan. Ihmisoikeusliitto totesi, että perusosan alentamisen tiedetään kohdistuvan erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisryhmiin ja pitkäaikaisesti toimeentulotuen varassa eläviin. Eniten alentamispäätöksiä tehdään alle 25-vuotiaille nuorille aikuisille, jotka eivät täytä toimeentulotuen vaatimuksia. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies totesi, ettei ole täysin vakuuttunut siitä, että perusosan alentamisella olisi sellaista kannustavaa ja asiakasta aktivoivaa merkitystä, jolla sitä aikanaan perusteltiin.

Johtopäätökset: Perusosan alentamisen kokonaisuuden ymmärrettävyyden lisäämiseksi siirretään menettelyä koskeva 14 f §:n sisältö takaisin perusosan alentamista koskevan 10 §:n jälkeen 10 a §:ksi. Tiivistetään ja selkeytetään perusosan 40 % alentamista koskevan 10 §:n 2 momentin sanamuotoa koskemaan tilanteita joissa perusosaa on jo aiemmin alennettu 1 momentin mukaan. Jaetaan alentamismenettelyä koskeva 10 a §:n neljään momenttiin kuvaten tarkemmin prosessia sen erottamiseksi, että menettely eroaa sen mukaan, onko kyse 20 %:n alentamisen tilanteissa verrattuna toistuvan menettelyn alentamisen tilanteeseen. Asiakkaalle tarjotaan aina mahdollisuus esittää näkemyksensä. Ohjaus Kansaneläkelaitoksesta sosiaalihuoltoon tehdään, mutta Kansaneläkelaitokselle kuuluu siinä 20 %:n alentamisten kohdalla harkintaa. Tuodaan Kansaneläkelaitoksen toiveesta pykälätasolle maininta siitä, että Kansaneläkelaitos ratkaisee itsenäisesti, onko perusosaa alennettava. Silloin kun harkitaan 40 %:n alentamista toistuvan menettelyn tilanteessa, ohjaus sosiaalihuoltoon on aina tehtävä. Nyt ehdotetaan lisäksi, että Kansaneläkelaitoksen olisi tiedotettava hakijalle etukäteen, että hakija voi välttää perusosan alentamisen osallistumalla palvelutarpeen arviointiin tai muutoin hänen perusosaansa voidaan alentaa. Kansaneläkelaitoksen tulisi antaa hakijalle kohtuullinen aika palvelutarpeen arviointiin osallistumiseen ennen perusosan alentamista. Perusteluissa myös selkeytetään prosessia koskevaa kuvausta ja korostetaan muita pykäläiä, joita alentamistilanteissa voidaan hyödyntää. Näitä on asiakkaan tapaaminen sosiaalihuollon kanssa yhdessä (14 d §) sekä sosiaalihuollon oma-aloitteinen lausunto (15 §).

3.4. Kunnan rahoitusosuutta ja rahoitusta koskevat pykäläehdotukset

Kunnan rahoitusosuutta koskevaan 27 e §:ään ottivat kantaa lähinnä kunnat jotka vastustivat sitä. Ehdotusta vastustivat: Suomen Kuntaliitto, Lohjan kaupunki, Tampereen kaupunki, Oulun kaupunki, Jyväskylän kaupunki, Järvenpään kaupunki, Juvan kunta, Teuvan kunta, Liperin kunta, Lieksan kaupunki, Soste ry, Into ry. Oikeusministeriö nosti esiin, että esitystä tulisi tarkastella vielä tarkemmin valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa.

Valtiovarainministeriö toi esiin, että jos TE-palvelujen uudistus ei etenisi tällä hallituskaudella, saattaisi hallituksen esityksen eduskuntakäsittelyyn sisältyä mahdollisia kunnalliseen itsehallintoon, erityisesti rahoitusperiaatteen toteutumiseen liittyviä valtiosääntöoikeudellisia riskejä. Valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan perustoimeentulotuen nykyisellään kuntien vastuulla olevaa kustannusosaa ei ole tarkoituksenmukaista siirtää sellaisenaan valtion vastuulle. Rahoitukseen liittyvässä jatkovalmistelussa, joka on hyvä tehdä ministeriöiden yhteistyönä, tulee kiinnittää erityistä huomioita kuntien, hyvinvointialueiden, ja valtion välisen tarkoituksenmukaisen kustannusten jaon selvittämiseen ja käytännön toteutukseen. Hallituksen kehyspäätöksessä vuosille 2023 -2026 rahoituskokonaisuuden muutoksista ei ole linjattu.

STM pyysi myös erikseen dosentti Matti Muukkoselta aiheesta lausunnon. Se saatiin 23.5. ja se päättyi tuomaan esiin, että rahoituksen hyväksyttävyyteen liittyy epävarmuustekijöitä ja kysymyksen voi ratkaista

viime kädessä perustuslakivaliokunta. Hän toi esiin eri tekijöitä, joiden kautta kysymystä voisi arvioida. Arviointi kiertyy laajemmin kunnan ja hyvinvointialueen rahoituksen ja uusien järjestämisvastuiden ympärille.

Johtopäätökset: Täsmennetään säätämisyjärjestysperusteluita. Asiasta keskustellaan vielä VM:n kanssa. Ennen säännöksen voimaantulon päättymistä on syytä käynnistää VM:n tarkoittama laajempi rahoitusta koskeva selvitys.

3.5 Toimeentulotuen määräytymistä, hakemista ja muita yksityiskohtia koskevat pykäläehdotukset

3 § Perhekäsité

Jotkut lausunnonantajat kannattivat esitystä ja osa nosti esiin myös vuoroasumistilanteiden huomioimisen tärkeyttä toimeentulotukilain soveltamisessa. Kela esitti, että sanamuotoa tulisi tarkentaa muotoon ”yhteistaloudessa asuvaa alaikäistä lasta ja hänen huoltajaansa” (jolloin laista poistuisi maininta ”yhteistaloudessa asuvia vanhempia ja vanhemman alaikäistä lasta”). Tällöin merkitystä ei olisi, onko huoltaja lapsen vanhempi. Apulaisoikeusasiamies toi esiin, että nyt esitettyä muutosta ei ole perusteltu riittävästi ja se voisi merkitä sitä, että useimmissa tapauksissa lapselle ei syntyisi enää oikeutta toimeentulotukeen. Usein näissä tilanteissa on kyse haavoittuvassa asemassa olevasta lapsesta, joka on ennen huoltoratkaisua asunut turvattomissa olosuhteissa. Säännös saattaa estää lapsen kannalta positiivisten huoltoa ja asumista koskevien ratkaisujen antamista. Oikeusministeriö totesi, että sanamuotoa tulisi harkita uudelleen ja että esityksen 2-kohta ja perustelut ovat ristiriidassa.

6 § Toimeentulotuen määräytyminen

Osa lausunnonantajista esitti täsmennystarpeita pykälän ja perustelujen muotoiluun.

24 § Muutoksenhaku

Oikeusministeriö esitti, että pykälää päivitetään vastaamaan hallintolain sekä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa lain mukaista menettelyä ja niitä koskevaa viittaustekniikkaa.

27 § Henkilöllinen soveltamisala

Hämeenlinnan hallinto-oikeus toteaa, että pykälän soveltaminen vaatii edelleen runsaasti tulkintaa, mutta asian luonteesta johtuen tulkinnanvaraisuutta lienee mahdotonta täysin välttää. Sama koskee 2 momentissa mainitun kiireellisen tuen laajuuden arviointia.

Myös joihinkin muihin pykäliin kohdistui erilaisia pienempiä huomioita.

Johtopäätökset: Poistetaan 3 § esityksestä ja pysyttävädytään nykyisessä pykälämuotoilussa. Varaudutaan ohjeistamaan säännöksen soveltamista niin, että vuoroasumistilanteissa huomioitaisiin paremmin vuoroasujien todelliset kulut tai kuluista suurempi osuus molemmille vanhemmille. Muokataan 24 §:n muotoilua ja muiden osalta perusteluita. Tehdään vähäisiä stilistisiä muutoksia myös seuraaviin pykäliin: 4 §, 6 §, 7 a §, 7 b §, 11 §, 13 §,

3.6 Sosiaalihuollon taloudellisen tuen palvelua koskeva pykäläehdotus

Esitystä kannattavat mm. Työ- ja elinkeinoministeriö, Mielen terveyden Keskusliitto ry, Teuvan kunta. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies, oikeuskanslerinvirasto ja muutama muu taho esitti, että perustelujen mainita siitä, ettei palvelusta tarvitsisi tehdä hallintopäätöstä, on ristiriidassa sosiaalihuoltolain 45 §:n kanssa ja tämä toteamus tulisi perusteluissa muuttaa. Oikeusasiamies esitti toiminnan sisältöä paremmin kuvaavaksi nimeksi taloudellisen toimintakyvyn edistäminen.

Johtopäätökset: Muutetaan sosiaalihuoltolain 14 §:ssä palvelun nimeksi palvelu sosiaalihuollon taloudellisen toimintakyvyn edistämiseksi ja muokataan esityksen perusteluita.

4 Lausuntopalautteen muut kommentit

4.5 Laajempi uudistamistarve

Osa lausunnonantajista toi esiin, että tässä uudistuksessa olisi jo ollut hyvä olla kunnianhimoisempi ja ottaa kantaa perusosan suuruuteen sekä muuttaa enemmänkin toimeentulotuen eri osien välisiä suhteita. Suomen Kuntaliitto ja Kansaneläkelaitos totesivat, että muun muassa 2 a pykälää (velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi) olisi tullut muuttaa ja sen työnhakuvelvollisuuksia olisi tullut modernisoida. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies otti esiin lapsiperheiden näkökulmasta perusosien jälkeensä jääneisyyden, joka tulisi korjata.

4.6 Toimeenpano ja muu kehittäminen

Mielen terveyden keskusliitto ry toteaa, että tällä hetkellä Kelan palvelut eivät ole täysin saavutettavia, vaikka asiointin kanavia on lukuisia. Kiireellisissä tilanteissa saavutettavuusongelmat hankaloittavat entisestään asiakkaan asioiden hoitamista. Asiakkaalla tulisi olla tosiasiallinen mahdollisuus valita itse hänen tarpeitaan ja voimavarojaan parhaiten vastaava asiointitapa. Tästä syystä Kelan palvelunumeroinneissa asiointi, myös jonottaminen, tulisi säätää maksuttomaksi.

DigiIN-hanke toi esiin, että moni ei omista tarvittavia päätelaitteita, ja esimerkiksi pelkällä älypuhelimella palveluiden käyttö voi tuntua hankalalta. Tuki palveluiden käyttöön on usein omaisten tai kolmannen sektorin järjestöjen varassa, mikä on ongelmallista mm. yksityisyyden suojan vuoksi. Tuki palvelujen käyttöön tulisi tulla palveluntarjoajalta. Lausunnossa painotetaan, että perinteisten lähipalveluiden saatavuus on edelleen turvattu. Väestön ikääntyessä sekä muistisairauksien, muiden kansantautien ja monikulttuurisuuden yleistyessä väestössämme on yhä enemmän toimeentulotukea tarvitsevia asiakkaita, joille lähipalveluihin pääsy on ensiarvoisen tärkeää ja ainoa vaihtoehto. Laurea-ammattikorkeakoulu tuo esiin vastaavia näkemyksiä digisyrjäytyneiden asemasta kuin DigiIN-hanke. Lisäksi Laurea esittää, että puhelin ja tietoliikenteen käyttöön liittyvät kustannukset irrotettaisiin perusosasta ja siirrettäisiin muihin perusmenoihin.

Terveyssosiaalityöntekijät ry ja HUS esittävät, että erikoissairaanhoidossa työskentelevät sosiaalityöntekijät tulisi saada lähemmäs sosiaalihuollossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden asemaa. Terveydenhuollon sosiaalityöntekijät ovat sosiaalihuollon ammattihenkilöitä. He eivät tee hallinnollisia päätöksiä, mutta ovat vahvasti asiakkaiden asioissa mukana. Terveyssosiaalityöntekijät ehdottavat, että sosiaalihuollon ammattihenkilöt tulee mainita 15 § sekä 18 g § ja mahdollisesti 14e-f §:issä.

Sosiaaliamiesyhdistys ehdottaa Kelalle asiakkaiden asemaa ja sen kehitystä seuraavaa asiamiesjärjestelmää. Siitä huolimatta, että Kelan etuusasiat eivät kuulu kuntien nimeämien sosiaaliamiehen tehtäviin, asiakkaiden ja heidän edustajiensa välttämättömistä tarpeista johtuen sosiaaliamiehille lankeaa tehtäviä, joihin ei tehtävärajauksista johtuen tartuta kunnissa eikä Kelassa. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies esittää arvioitavaksi, millä tavoin toimeentulotukilaissa tai sosiaaliamiehiä koskevassa lainsäädännössä voitaisiin turvata asiakkaan osallistumis- tai tiedollisia oikeuksia.

4.7 Vaikutusten arviointi, kustannukset

Oikeusministeriö esitti, että vaikutusten arviointia täydennettäisiin yhdenvertaisuuden ja syrjintäperusteiden näkökulmasta vaikutustenarviointiluvussa. Sitä voisi vielä tarkentaa lisää, mitä haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ryhmällä tarkoitetaan. Myös säätämisyjärjestysperusteluissa voitaisiin käydä esitystä läpi perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon näkökulmasta vielä tarkemmin.

DigIN hanke toi esiin lausunnossaan, että digisyrjäytyminen kohdistuu laajempaan joukkoon kuin vaikutusten arvioinnissa todetaan. Hankkeen tutkimuksen mukaan suuri osa haavoittuvassa asemassa olevista sote-palvelujen asiakkaista käyttää sujuvasti internetiä ja sosiaalista mediaa, mutta ei silti kykene asioimaan hyvinvointiyhteiskunnan digitaalisissa palveluissa. Tämä johtuu siitä, että digitaalisten palveluiden käyttö edellyttää yleisen digiosaamisen lisäksi muita taitoja, kuten ymmärrystä palvelujärjestelmästä ja virkakielestä. Puutteita taidoissa on kaiken ikäisillä ja erityisesti matalasti koulutetuilla sekä niillä ulkomaalaistaustaisilla, jotka vasta harjoittelevat suomen kieltä. Monen asiointia rajoittaa myös heikentynyt kognitiivinen toimintakyky, jolloin digitaalisten palveluiden monimutkaisia tekstisisältöjä ja toiminnallisuuksia on vaikea ymmärtää. Vanhusasiainvaltuutettu korosti, että vaikutusten arvioinnissa olisi voitu nostaa esiin yli 65-vuotiaiden toimeentulotukivaikeudet viitaten eläketurvakeskuksen kyselyyn ja kuinka suuri osa 75-vuotiaista on edelleen internetin ja sähköisten sosiaali- ja terveyspalveluiden ulottumattomissa. Osa lausunnonantajista toi esiin, että vaikutuksia esimerkiksi sukupuolten asemaan olisi tullut arvioida kattavammin.

Moni lausunnonantaja totesi, että asioinnin ja viranomaisten välisen tiedonvaihdon parantamiseen tulisi turvata riittävät resurssit, jotta ehdotukset toteutuvat käytännössä.

Johtopäätökset: Täsmennetään vaikutusten arviointikohtaa esitettyjen huomioiden pohjalta. Huomioidaan kuitenkin, että vaikutusten arvioinnin tulee koskea tehtyjä muutosesityksiä eikä kaikkea mahdollista toimeentulotukeen liittyvää.

4.8 Muuta huomioitavaa

Työ- ja elinkeinoministeriö totesi, että toimeentulotukilain muutoksella on liittymäkohtia myös kotoutumisen edistämisestä annettuun lakiin (1386/2010, jatkossa kotoutumislaki). Eduskunnalle on annettu 25.5.2022 hallituksen esitys laeiksi työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta annetun lain, kotoutumisen edistämisestä annetun lain sekä työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta annetun lain muuttamisesta (HE 84/2022). Suhde muihin esityksiin tulee viitata 25.5.2022 eduskunnalle annettuun hallituksen esitykseen, mikäli kyseisen esityksen käsittely eduskunnan on kesken silloin, kun toimeentulotukilakia koskeva esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle. Kotoutumislain näkökulmasta on keskeistä, että Kela toimittaa jatkossakin kunnalle tiedot toimeentulotukea muuten kuin tilapäisesti saavasta maahanmuuttajasta siten kuin kotoutumislain 87 a §:ssä säädetään. Esityksen perusteluissa tulisi huomioida vahvemmin yhtymäkohdat kotoutumislakiin sekä maahanmuuttajien huomiointi erityisenä ryhmänä.

Johtopäätökset: Lisätään suhde muihin esityksiin kohdassa maininta kotoutumislain uudistuksesta. Sen eteneminen eduskunnassa on kuitenkin vielä kesken. Jos esitys toimeentulotukitietojen luovuttamisesta kunnalle etenee eduskunnassa, on arvioitava erikseen, millaista uutta sääntelyä toimeentulotukilakiin tarvitaan, kun kyse on sosiaalihuollon ulkopuolisen toimijan tietojen luovutuksesta kotoutujan perusosan alentamisharkintaan liittyen. Tällä hetkellä tietojen toimittamisesta säädetään 18 a §:ssä näin: ”Kunta harkitsee tietojen toimittamisen tarpeellisuuden tuensaajan kokonaistilanteen huomioon ottaen sekä ottaen huomioon sen, että alentaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämättömyyttä toimeentuloa eikä alentamista muutenkaan voi pitää kohtuuttomana.” Vastaava sääntely on siirtymässä tässä uudistuksessa 18 b §:ään hyvinvointialuetta koskeväksi. Kunnan kotoutumiskoulutusta antavaan tätä ei voi suoraan ulottaa.